

УДК 33.012-051.83:006.532.1

Абраменко Віта Сергіївна

студентка 4 курсу, спеціальності «Середня освіта.

*Трудове навчання та технології», ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»*

м. Старобільськ

*Науковий керівник – Морозова Марія Миколаївна к.п.н., доцент кафедри
технологій виробництва і професійної освіти*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В умовах зростання конкуренції на споживчих ринках, при постійному підвищенні вартості енергоносіїв та дефіциті кваліфікованої робочої сили, інновації потрібні підприємствам як фактор зростання та посилення позицій на ринку за допомогою набуття суттєвих конкурентних переваг. При цьому інновації – це єдиний ресурс, який унікальний на будь-якому підприємстві, який вельми складний для копіювання конкурентами. Проте інновації можуть стати не тільки базовою конкурентною перевагою, але й джерелом всебічного розвитку підприємства. Примхливому сучасному споживачу на ринку постійно пропонується широкий асортимент товарів: продукти швидко змінюються, удосконалюються. Без використання інновацій виробники прирікають себе на суттєве відставання від вимог споживчого ринку, і, як наслідок, на поступову втрату конкурентних позицій на ринку. Необхідність відстеження розвитку сучасних технологій потребує постійного удосконалення або оновлення обладнання, впровадження інновацій, в тому числі і технологічного характеру в харчовій промисловості. За умов бурхливого зростання інноваційних технологій і приходу на ринок великих європейських виробників харчових продуктів, таких як Unilever, Sun Interbrew, Baltic Beverages Holding, Kraft Food's, Nestle, особливо гостро встають питання виживання і конкуренції. Все більше значення набувають питання вибору високотехнологічного обладнання, мінімізації витрат сировини і економії енергоносіїв, більш ефективного використання персоналу. В умовах жорсткої конкуренції загострюється проблема закупівлі обладнання і впровадження технологій. Проблемам інновацій та їх впровадження присвячено наукові праці вітчизняних науковців А. Гальчинського, В. Геєця, С. Ілляшенка, В. Ландика, а також зарубіжних К. Прахалада, Д. О'Ніла, Г. Томаса, Г. Хемела, Ф. Янсена. Стосовно проблем інновацій у харчовій промисловості, то тут варто визначити роботи таких науковців, як П. Антонюк, К. Астапова, Р. Майстро, М. Мілеву, М. Пашуту, І. Санду, М. Сичевського, Л. Тарасову, А. Шалатонова.

Як було з'ясовано, проблема інновацій різного типу та їх впровадження привертають увагу певних прошарків фахівців та вчених. Відповідно до цього напрям активно опрацьовується та знаходить відображення у істотній кількості наукових публікацій, які досліджують різні аспекти формування та впровадження інновацій, як на галузевому рівні, так і на рівні певних підприємств. М. Сичевський у межах досліджен-

ня організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості визначає галузеві пріоритети в інвестуванні та пропонує систему заходів реалізації інноваційної моделі розвитку. М. Пашута досліджує інновації як фактор випереджального розвитку економіки, де визначає середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності за галузями промисловості, у тому числі й харчової. П. Антонюк, О. Антонюк аналізують стан та шляхи інтенсифікації інновацій у харчовій промисловості, де визначають умови подолання низького техніко-технологічного рівня галузі. Р. Майстро переймається проблематикою рівня та напрямків інноваційного розвитку національних підприємств в умовах трансформаційних процесів в економіці, внаслідок чого визначає шляхи інноваційного розвитку підприємств та напрями підвищення їх конкурентоспроможності на основі активізації інноваційних процесів. М. Мілева визначає інвестиційно-інноваційну спрямованість як основну складову стратегічного розвитку харчових підприємств України та у межах цього виділяє методи зупинення негативних тенденцій інноваційного розвитку підприємств шляхом розробки комплексних стратегій розвитку з використанням ефективних форм інвестування промисловості на прикладі пивної промисловості України. Проте слід зазначити, що інновації досліджуються взагалі як процес або як діяльність, що спрямовані на покращення діяльності галузі або підприємства. Але, зважаючи на те, що інновації за своєю сутністю не є однорідними, то відповідно до цього варіативними є, як умови їх започаткування, так і їх подальший економічний ефект, а також проблеми, які виникають під час їх впровадження.

Стосовно технологічних інновацій, то до них на підприємствах харчової галузі доцільно віднести:

- розробку та впровадження технологій зберігання сировини, що є основою для виробництва харчових продуктів;
- застосування ресурсозберігаючих технологій, які характеризуються максимально корисним виходом готової продукції та мінімумом відходів, на основі сучасних методів обробки;
- удосконалення технологічних процесів з метою скорочення часу виробничого циклу без втрати якості готової продукції;
- розробку та впровадження власних пакувальних ліній, які повністю відповідатимуть специфіці продуктів, які виготовляються;
- удосконалення тари, упакування та способів перевезення.

І. Санду, Л. Тарасова визначають напрями технологічних інновацій у харчовій галузі. Слід зазначити, що основною вимогою майже до всіх технологічних інновацій є вимога удосконалення ресурсозбереження, а також екологічність процесів, які впроваджуються. Напрями технологічних інновацій побудовано за галузями харчової промисловості. Відповідно до визначених напрямів технологічних інновацій у харчовій промисловості, доцільно зважити на те, що вони різняться за вартістю та швидкістю впровадження. Це дозволяє говорити про таку вагому характеристику як терміновість впровадження технологічних інновацій, яка відповідно може бути короткотерміною, середньо-терміною та довготерміною. Стосовно харчової промисловості, то мова йде про коротко- та середньо-термінові інновації. Так, до короткотермінових технологічних інновацій

можна віднести впровадження нових таропакувальних ліній або технологій з утилізації відходів виробництва. Період впровадження таких інновацій обумовлений монтажем та налагодженням обладнання з подальшим його запуском. Це робить впровадження такої інновації досить привабливим, особливо зважаючи на те, що упаковка грає важливу роль в репрезентації товару перед споживачем, виступаючи «обличчям» компанії і гарантом якості продукції. Займаючи вагоме місце не тільки у процесі виробництва, але й на етапі реалізації, вона перетворилась в важливий засіб, який значною мірою впливає на роботу більшості галузей переробної промисловості, і в першу чергу, харчової, на стан споживчого ринку і якості життя населення. До середньо-термінових технологічних інновацій доцільно віднести ті, які пов'язані з новими технологіями переробки сировини, бо вони потребують не тільки монтажу та налагодження, але й опрацювання самого технологічного процесу, адже мова йде про продукти харчування, які повинні мати відповідний рівень якості. Відповідно до терміну впровадження змінюється і вартість технологічних інновацій – чим довший термін впровадження, тим більша вартість самої інновації та процесу впровадження.

В наслідок цього харчові підприємства стикаються з труднощами фінансування системного впровадження технологічних інновацій. Проте, враховуючи особливості деяких харчових виробництв, можна говорити про доцільність поетапного впровадження, яке може бути варіативним. Етапність впровадження системних технологічних інновацій залежить від наявності фінансових коштів у підприємства або можливості кредитування (що в сучасних умовах досить проблематично). Якщо абстрагуватись від особливостей певного харчового виробництва, то можна виділити три складові у процесі виробництва: основна, яка пов'язана з виготовленням продукції; пакувальна, яка пов'язана з упакуванням готової продукції та утилізуюча, яка переробляє відходи. Відповідно до цих складових, впровадження технологічних інновацій може мати варіативний характер. За умов забезпеченості коштами впровадження може мати прямий характер (відповідно до послідовності технологічного циклу). Якщо кошти обмежені, то доцільно варіювати впровадження, починаючи з найменш містких фінансово. Але при цьому слід враховувати те, чи можливе застосування обладнання з упакування та обладнання з утилізації при існуючій технології виробництва. У разі, якщо це можливо, то можна застосовувати таку послідовність, а якщо ні, то підприємствам доцільно залучати кошти сторонніх організацій у вигляді кредитів.

Проте подана послідовність є дещо абстрактною, як вже підкреслювалось, і стосовно певних підприємств матиме власні особливості. Зміна послідовності впровадження складових системної технологічної інновації здатна вирішити проблемність фінансування. Але поряд з проблемами фінансування технологічних інновацій існує проблема їх відповідності сучасним вимогам споживчого ринку. Щоб уникнути цієї проблеми повинна мати місце система моніторингу тенденцій споживчого ринку, яка дозволяє з'ясувати які товари користуватимуться попитом у споживача у майбутньому. Цей аспект є важливим внаслідок того, що попит на споживчому ринку досить швидко трансформується під впливом насичення асортименту і вимоги споживачів поступово зростають.

Моніторинг потрібен щоб уникнути цілої низки проблем: відповідності інновації вимогам споживачів, швидкого старіння технології, уникання псевдоінновацій, тощо. Наприклад, зважаючи на те, що поступово поширюється застосування нанотехнологій на харчову промисловість, то доцільно впроваджувати технології майбутнього, а не сьогодення. Так, нанотехнології надають унікальних можливостей з контролю якості та безпеки продуктів у процесі виробництва. Мова йде про діагностику з застосуванням різних нано-сенсорів, які здатні швидко та надійно виявляти у продуктах наявність забруднення або несприятливих агентів; застосування методів транспортування і упакування на основі нанотехнологічних упаковок; виготовлення уніфікованих інтерактивних напоїв та їжі. Тому механізм впровадження технологічних інновацій передбачає початкові витрати на відповідні маркетингові дослідження, які є підґрунтям з'ясування потреби в певній продукції. Це пов'язано з тим, що за своєю сутністю необхідність впровадження технологічних інновацій є похідною від виникнення необхідності у продуктових інноваціях. Тобто попит на певну продукцію та його еволюційні чи революційні зміни сприяють виникненню попиту на технології та обладнання. Таким чином, харчові підприємства, розвиваючи споживчий ринок та стимулюючи певні уподобання споживачів, потрапляють у коло зміни потреб, яке й змушує підприємства впроваджувати технологічні інновації. Внаслідок цього при визначенні виду технологічної інновації, яку планується впроваджувати, доцільна сумісна праця технологів, маркетингологів та фінансистів. Для цього створюється робоча група, до якої входять ці фахівці, і яка зможе кваліфіковано визначити, що купувати і впроваджувати, як впроваджувати і коли, за які кошти і як скоро вони повернуться. Відповідно до цього механізм впровадження технологічних інновацій повинен містити у собі і організаційну, і технологічну частини. У такому разі можна уникнути помилок у виборі обладнання та технології, як технологічного характеру, так і маркетингового.

Таким чином, слід зазначити, що в Україні чітко виражена тенденція до зменшення кількості інноваційних процесів, які впроваджуються, але поряд з цим вони мають більш об'ємний характер, тобто набувають рис системності в окремих підприємствах. Проте, з'ясовано, що в цілому інновації у харчовій промисловості у більшості випадків мають косметичний характер, а не кардинальний (має місце псевдоінновація). Але попри цього доведено, що технологічні інновації є каталізатором інших інновацій – продуктових, інфраструктурних, маркетингових, що створює системність інновацій у підприємствах. Визначено, що технологічні інновації можна поділити за терміновістю впровадження. При цьому для підприємств харчової промисловості найбільш розповсюдженими є короткотермінові та середньо-термінові інновації.

Виявлено, що технологічні інновації у харчовій промисловості здійснюються за трьома напрямками: основне виробництво (виготовлення продукції), упакування та утилізація відходів виробництва. Відповідно до цього впровадження цих інновацій може мати варіативний характер у залежності від ступеня взаємозв'язку технологічних процесів та наявності фінансових ресурсів. Проте, доведено, що технологічні інновації є чинником подальшого розвитку продуктових інновацій, які у свою чергу

сприяють формуванню інфраструктурних та маркетингових інновацій. Все це створює підґрунтя для подальшого дослідження цих складових як окремо, так і в межах системної інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості.

Список використаних джерел та літератури

1. Антонюк П. О., Антонюк, О. П. Аналіз стану та шляхів інтенсифікації інновацій в харчовій промисловості [Електронний ресурс] www.rusnauka.com/DNI_2006/Economics/3_antonjuk.doc.htm. **2. Донецька область** у 2007 році [Електронний ресурс] [http:// donetskstat.gov.ua/statinform/nauka_i_in7.php](http://donetskstat.gov.ua/statinform/nauka_i_in7.php). **3. Жалило Я.** Реальная поддержка инновационных процессов в Украине [Електронний ресурс]. [www.companion.ua /Articles/](http://www.companion.ua/Articles/). **4. Ляшенко С.** Использование нанотехнологий в пищевой промышленности [Електронний ресурс]. www.nanonewsnet.ru/blog/nikst/. **5. Майстро Р. Г.** Рівень та напрямки інноваційного розвитку національних підприємств в умовах трансформаційних процесів в економіці [Електронний ресурс]. [www.nbuv.gov.ua/ portal/Soc_Gum/VMSU/2007-02/07mrghvi.htm](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VMSU/2007-02/07mrghvi.htm). **6. Мілева М. Д.** Інвестиційно-інноваційна спрямованість як основна складова стратегічного розвитку харчових підприємств України [Електронний ресурс]. www.confcontact.com/2008febr/5_mileva.htm. **7. Пашута М.** Інновації як фактор випереджального розвитку економіки [Електронний ресурс]. Персонал. 2006. №6 // <http://personal.in.ua/article/> **8. Санду И. С.,** Тарасова Л. П. Развитие инновационной деятельности в отраслях пищевой промышленности [Електронний ресурс]. www.vivanauka.ru/itogi6.htm. **9. Сичевський М. П.** Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості (теорія, методологія, практика). Автореф. дис... докт. екон. наук. Київ, 2005. 32 с. **10. Слиньков Д.** Диета для компании: подводные камни инноваций в пищевой промышленности [Електронний ресурс]. www.shepraconsulting.ru/statii/24.htm.